

Europees en wereldfederalisme: beide urgent

Aan het einde van de tweede wereldoorlog zijn twee federalistische bewegingen ontstaan, die van de Europese en die van de Wereldfederalisten. De Europese Beweging sloeg na korte twijfel aan en de Europese Gemeenschap is nu niet meer weg te denken, ook al zijn ingrijpende hervormingen nog nodig. De Europese Federalisten werden na 1950 als realisten beschouwd en zij worden in de laatste jaren krachtig gesteund door topfiguren uit het bedrijfsleven. Philipsvoorman W. Dekker oefent zelfs pressie uit op de betrokken regeringen om krachtiger op te treden en wie zou zich daarvoor niet verheugen!

De Wereldfederalisten daarentegen werden al gauw na hun geboorte als utopisten beschouwd en dat is ook nu nog zo. Een recente poging om hun Beweging, de World Association of World Federalists, opnieuw op poten te zetten vond bij het bedrijfsleven geen enkele weerklank. Op het eerste gezicht lijkt dit een juiste visie. Schrijver dezes meent echter dat bij nadere overdenking dit gebrek aan belangstelling ten onrechte bestaat 1).

Het is misschien nuttig in herinnering te roepen dat het bedrijfsleven in de aanvang van het proces der Europese integratie niet voorop heeft gelopen. Het denken in nationale eenheden was toen nog het gebruikelijke kader van denken over bedrijfsvraagstukken. Een duidelijke uitspraak uit de eerste tijd was dat Nederland er vooral belang bij had dat ook het Verenigd Koninkrijk zou meedoen. In die tijd gold ook dat transnationale ondernemingen graag gebruik wilden maken van de voorsprong die zij op regeringen hadden die nog niet transnationaal dachten. Die voorsprong betekende immers dat er nog geen bovennationale overheid was die kon interveniëren en soms ook dat de ene regering tegen de andere kon worden uitgespeeld bij de keuze van een vestigingsplaats. Voor de wereld als geheel gold dat natuurlijk nog sterker dan voor Europa. In de grote wereldpolitieke vraagstukken – die van de supermogendheden – kon het bedrijfsleven trouwens niet anders dan aan de zijde van de Verenigde Staten staan; de Sovjetunie dacht toen nog niet aan 'joint ventures' met particuliere bedrijven, waar nu gewag van wordt gemaakt.

Het is pas in de laatste tijd dat het Europese bedrijfsleven ook andere kanten is gaan zien, zoals de voordelen van het werken in een duidelijke rechtsorde binnen een markt van een grootte als die van de Verenigde Staten en groter dan die van Japan. Een rechtsorde waarin de overheid er op toeziet dat de concurrentievoorwaarden langzaam gelijkgetrokken worden. Vooral dit laatste aspect is een duidelijk voordeel voor het bedrijfsleven en moet dus zo spoedig mogelijk verwerkelijkt worden: denk aan het gelijk-trekken van sociale verzekeringen, belastingen e.d.

De laatste decennia zijn er nieuwe dreigingen opgekomen, ook voor het bedrijfsleven, die in de jaren vijftig nog niet bestonden en die vragen om een supranationale benadering. Ik denk aan de milieuvervuiling (zure regen) en aan factoren als de te sterke bevolkingstoename en andere problemen van de derde wereld. Aanvankelijk kon ook daarvan door een aantal bedrijven worden geprofiteerd (goedkope 'gastarbeiders'), maar geleidelijk aan kwamen er ook nadelen voor de gehele volkshuishouding uit voort, inclusief het bedrijfsleven: verhoogde overheidsuitgaven tegen vervuiling en ter opvang van werkloos geworden immigranten. Het is pas in het begin van de jaren zeventig dat de Verenigde Naties (in Stockholm) zich buigen over een internationale samenwerking tegen de vervuiling. Het is ook dan dat de Club van Rome haar visie gaat formuleren in een reeks rapporten over de 'problematiek van de mensheid'. Nadien is de automatisering als nieuw vraagstuk opgekomen met het gevaar van massale werkloosheid als blijvend verschijnsel en recent zijn de gevaren verbonden aan het gebruik van kernenergie opnieuw aan de orde gesteld.

Van belang is ook dat zich voor sommige wereldproblemen andere scheidingslijnen zijn gaan aftekenen: een tegengesteld belang tussen enerzijds de beide supermogendheden en anderzijds de gehele rest van de wereld. Bij mijn weten was de eerste die dit opmerkte Alva Myrdal 2); haar opvolgster Inga Thorsson deelde deze visie 3). Beiden speelden een sleutelrol in de ontwapeningsbesprekingen in Genève, en ondervonden daar dat de 'twee groten' zich van de overige landen en hun opvattingen weinig aantrokken. In de woorden van Alva Myrdal was er een 'ontwapeningsspel' van de twee groten en speelden de anderen daarin (op z'n Hollands gezegd) maar voor spek en bonen mee. De nieuwe scheidingslijnen zijn ook te onderkennen bij de vredesbewegingen. Van de bevolking heeft zich een diepe ongerustheid meester gemaakt, omdat alle onderhandelingen tussen regeringen, die nu al jaren duren, nog niets anders hebben opgeleverd dan een voortgang van de bewapeningswedloop. De regeringen van de grote twee geven elkaar de schuld. De enigen die groot voordeel hebben van de voortgaande bewapening zijn de grote ondernemingen van het militair-industrieel complex (woorden van Eisenhower en Galbraith) en, volgens de Westelijke rechterzijde en de Zuideuropese niet-communisten, de Sovjet-ideologen. Een additionele factor, waarop C. Hamelink in zijn publikatie voor de Wereldraad van Kerken wijst, is de toenemende kans op oorlog als gevolg van een computerfout. Steeds meer beslissingen moeten in zo korte tijd genomen worden, als er echt een crisis optreedt, dat men gedwongen is om die beslissingen door computers te

laten nemen en daarvan is een deel fout. Daarmee bestaat veelzeggende ervaring.

Zowel Hamelink als de Engelse auteur Chr. Layton van een rapport van de Federal Trust for Education and Research zien in de huidige situatie een taak voor de Europese Gemeenschap. De kracht van de EG ligt natuurlijk in het geheel niet in het militaire vlak, maar wel in haar betekenis voor de wereldhandel en dus voor de vele handelspartners. Dat zijn een aantal landen van de derde wereld, Japan en de grote twee. De Europese Gemeenschap heeft een vorm van samenwerking met derde-wereldlanden gevonden die beter voldoet dan de andere bestaande vormen. Ook heeft de EG de samenwerking binnen de eigen kring op betere wijze georganiseerd dan de Verenigde Naties, door aan grotere landen een grotere invloed toe te kennen, en beter dan de Wereldbank en het IMF door geen gewicht toe te kennen aan de financiële kracht der leden. Europa zou er aldus toe kunnen bijdragen een nieuwe ordening van de wereld als geheel in te luiden, ook door middel van een bijdrage tot de hervorming en versterking van de Verenigde Naties en haar gespecialiseerde organen. Daarmee zou nadere precisie kunnen worden gegeven aan taken die in algemene zin ook door Jean Monnet zijn geformuleerd.

Aan de urgentie hiervan kan niet getwijfeld worden. Doelen die verder weg liggen moeten niet noodzakelijk pas later worden nagestreefd. Integendeel, de langere weg die afgelegd moet worden voor doelstellingen die dringend zijn, vereist dat zij zo spoedig mogelijk – en dat is nu – worden aangevat. Het Wereldfederalisme moet evenveel aandacht hebben als het Europese.

J. Tinbergen

1) Onlangs is deze mening van twee geheel verschillende zijden bevestigd. Zie Chr. Layton, *One Europe: one world*, Federal Trust for Education and Research, Londen, 1986 en C.J. Hamelink, *Militarization in the information age*, Commission of the Churches on International Affairs, Background Information 1986/2, Genève, Wereldraad van Kerken (Conseil Eucuménique).

2) Alva Myrdal, *The game of disarmament*, Pantheon Books, New York, 1976.

3) Inga Thorsson, *Statement to the committee on disarmament*, on Thursday 9 July, 1981, Swedish Delegation to the C.D.